

УДК: 346.26

DOI: [10.52754/16948734_2023_2\(3\)_4](https://doi.org/10.52754/16948734_2023_2(3)_4)

КЫРГЫЗСТАНДЫК ЭМГЕК МИГРАНТТАРЫНЫН УЧУРДАГЫ АБАЛЫ

СОВРЕМЕННАЯ СИТУАЦИЯ ТРУДОВЫХ МИГРАНТОВ КЫРГЫЗСТАНА

CURRENT SITUATION OF KYRGYZSTAN LABOR MIGRANTS

Макыев Акылбек Толошевич

Макыев Акылбек Толошевич

Makeyev Akylbek Toloshevich

э.и.к., доцент, Ош мамлекеттик университети

к.э.н., доцент, Ошский государственный университет

Candidate of Economics, Associate Professor, Osh State University

makeyev1970@mail.ru

Заирова Нурзат Улукбековна

Заирова Нурзат Улукбековна

Zairova Nurzat Ulukbekovna

магистрант, Ош мамлекеттик университети

магистрант, Ошский государственный университет

Master's student, Osh State University

КЫРГЫЗСТАНДЫК ЭМГЕК МИГРАНТТАРЫНЫН УЧУРДАГЫ АБАЛЫ

Аннотация

Бул макалада Кыргызстандын калкынын тышкы эмгек миграциясы каралган, эмгекте жана эмгек миграциясы жаатындагы абал талданган. Кыргызстандын калкынын тышкы эмгек миграциясын стимулдаштыруучу негизги факторлору изилденип ошону менен бирге эмгек мигранттарын тынчсыздандырган негизги көйгөйлөрү чагылдырылган. Заманбап тышкы эмгек миграциясы жалпысынан Кыргызстан үчүн пайдалуу экенине токтолуп, ал дагы эле өлкөнүн көптөгөн курч социалдык-экономикалык көйгөйлөрүн чечүүдөгү бирден-бир мүмкүн болгон жолу экендиги каралган.

Ачык сөздөр: миграция, ички жана тышкы миграция, эмгек миграциясы, мамлекеттик саясат, миграциялык процесс, демография, экономикалык анализ, динамика.

СОВРЕМЕННАЯ СИТУАЦИЯ ТРУДОВЫХ МИГРАНТОВ КЫРГЫЗСТАНА

CURRENT SITUATION OF KYRGYZSTAN LABOR MIGRANTS

Аннотация

В данной статье рассматривается внешняя трудовая миграция населения Кыргызстана, анализируется ситуация в сфере труда и трудовой миграции. Изучены основные факторы, стимулирующие внешнюю трудовую миграцию населения Кыргызстана, а также отражены основные проблемы, волнующие трудовых мигрантов. Подчеркивая, что современная внешняя трудовая миграция выгодна для Кыргызстана в целом, считается, что она по-прежнему является единственно возможным способом решения многих острых социально-экономических проблем страны.

Ключевые слова: миграция, внутренняя и внешняя миграция, трудовая миграция, государственная политика, миграционный процесс, демография, экономический анализ, динамика

Abstract

This article deals with the external labor migration of the Kyrgyz population, analyzes the situation in the field of labor and labor migration. The main factors that stimulate foreign labor migration of the Kyrgyz population are studied, and the main problems that concern labor migrants are also reflected. Emphasizing that modern foreign labor migration is beneficial for Kyrgyzstan in general, it is considered that it is still the only possible way to solve many acute socio-economic problems of the country.

Keywords: migration, internal and external migration, labor migration, state policy, migration process, demography, economic analysis, dynamics.

Акыркы үч жылда Кыргызстандык эмгек мигранттары үчүн жаңы-жаңы багыттар боюнча жумушка орношууга шарттар түзүлүп жатканы байкалууда.

2019-жылдагы COVID-19 пандемиясынын айынан келип чыккан экономикалык кризис эмгек мигранттарынын абалына терс таасирин тийгизди башкача айтканда алар жумуш ордуна, кирешесинин кыйла бөлүгүнөн ошондой эле түрдүү социалдык-экономикалык кыйынчылыктарга туш болушту. 2020-жылдын март айынан баштап мигранттарыбыз Кыргызстанга кайтып келе башташы менен жумушсуздуктун өсүшү жогорулады. 2021-жылдын 29-январында Кыргыз Республикасынын Президентинин “Миграциялык кырдаалды жакшыртууга багытталган чараларды кабыл алуу жөнүндө” жарлыгы чыгып, атайын эмгек мигранттары барган өлкөлөрдө эмгек мигранттарыбызды ар тараптан колдоо максатында иш-чаралар каралды. Кыргыз Республикасынын Өкмөтү тарабынан чет өлкөлөрдөгү эмгек мигранттарыбыздын укуктарын, кызыкчылыктарын коргоо, абалын жакшыртуу максатында маалыматтык-консультациялык иш-чаралар, миграциялык саясат боюнча концепциялык долбоор, региондордо инвестициялык долбоорлорду ишке ашыруу, демографиялык кырдаалга жараша ички жана тышкы миграцияны эске алуу менен жарандарыбызды ишке орноштурууга көмөк көрсөтүү, кайтып келген мигранттарыбызды жумуш менен камсыз кылуу, паспорт маселеси ж.б.у.с. иш-чаралар каралды.

Кыргыз Республикасы үчүн экономикалык өсүү, экономиканын реалдуу секторунун эффективдүүлүгүнүн жогорулашы, социалдык жана өндүрүштүк чөйрөлөрдөгү комплекстүү милдеттерди жүзөгө ашыруу боюнча максаттуу саясатты жүргүзүү маселелери өзгөчө олуттуу мааниге ээ экендиги талашсыз.

Эмгек миграциясы калктын жакырчылык деңгээлин төмөндөтүүчү фактор катары кызмат кылып, өлкөнүн курч социалдык-экономикалык маселелерин чечүүгө көмөк көрсөтө алып жаткандыгы көрүнүп тургат. Миграция укуктук, экономикалык, социалдык, демографиялык, этникалык ж.б. факторлордон көз каранды болгон индивидуалдуу тандоонун натыйжасы катары каралып келет. Укуктук жана социалдык-экономикалык шарттардын көз карашында, мигранттардын укугунун корголуусу, жумушсуздуктун деңгээли, өлкөдөгү экономикалык кырдаал, калктын жашоо деңгээли, жаштардын кесипкөйлүк жагынан өсүүсү үчүн мүмкүнчүлүктөр ж.б.у.с. чоң мааниге ээ.

Кыргызстандагы социалдык-экономикалык кырдаал көпчүлүк жагынан эмгек мигранттары тарабынан алынуучу кирешелерден көз каранды. Тышкы эмгек миграция тышкы экономикалык ишмердүүлүктүн келечектүү багыттарынан болуп эсептелет. Ал узак мөөнөттүү келечекте Кыргызстандын каржы-экономикалык, эмгектик, социалдык чөйрөлөрүнө таасирин тийгизе алат.

Кыргызстандын эмгек мигранттарынын көпчүлүгү төмөнкү квалификацияга ээ болушуп, эмгектин жогорку квалификациясын талап кылбаган ар кайсы чөйрөлөрүндө иштеп келишүүдө (курулуш тармагында, соода-сатык бизнесинде, коомдук тамак-аш чөйрөсүндө, чекене жана дүң соода тармагында, айыл чарба өсүмдүктөрүн өндүрүү, жыйноо жана ошондой эле ар түрдүү кызмат көрсөтүүлөр боюнча жумуштарда ж.б.). Бул негизинен өндүрүштүн төмөндөшү, айлык акынын аздыгы, жакырчылыктын өсүшү, жумушсуздук, калктын айылдан шаарга кетиши менен калктын учурдагы экономикалык кырдаалга болгон убактылуу көрсөткүчү деп ишенсек болот. Учурда жумушчу күчүнө болгон талап менен сунуштун ортосундагы ажырымдын жогорку деңгээлде экендиги байкалууда. Мисалы, учурда Кыргызстанда тигүүчүлөргө суроо-талап өтө жогору бирок сунуштун көрсөткүчү төмөн болуп жакандыгын соцтармактардан байкаса болот, ошондой эле Корея

Республикасына ар түрдүү жумушка орношууга сынактар жарыяланат бирок корей тилин билген гана жумушчуларды алып жатышат. 2022-жылы Кореяга барып иштөө үчүн атайын окуу курстарына 1500 талапкер тапшырып сынактан 360 гана талапкер өткөн. Калктын миграциялык жүрүм-туруму негизинен жыныстык жана жаш-курактык курамдан да көз каранды экендиги талашсыз экендиги практикада көрүнүп турат.

Мындан тышкары, мигранттарыбыздын түзүмүндө жогорку билимдүү, бүткөрүлбөгөн жогорку жана атайын орто билимге ээ адистерибиз алардын жалпы санынан 48,8 пайызды, ал эми орто билими барларды да эске алганда 7 пайызды түзөт. Мындай категориядагы калктын өлкөдөн сырткары кетиши, республиканын экономикасына кыйла эле терс таасирин тийгизет, башкача айтканда бул, илимий, интеллектуалдык, техникалык жана жумушчу күчтөрүн жоготуу дегенди билдирет деп атасак жаңылышпайбыз. Мигранттардын дээрлик 80 пайызын эмгекке жөндөмдүү жараандарыбыз түзөт, алардын басымдуу бөлүгү башкача айтканда (50 пайыздан көбүрөөгү) эркектер.

Ал эми жаштар өздөрүнүн же алардын үй-бүлө мүчөлөрүнүн эмгек миграциясында тажрыйбасы бар экенин байкаса болот. Башкача айтканда, акча которуулар товарларга жана кызмат көрсөтүүлөргө суроо-талаптын өсүшүнө олуттуу таасирин тийгизет жана жалпысынан мигранттардын акча которууларынын жардамы менен өлкөдө, анын ичинде жаштар үчүн да жашоо шарттары жакшырууда.

Азыркы учурда кыргызстандык мигранттар Россиядан башка өлкөлөргө да кетип жатканы байкалууда, бул көрүнүшкө себеп Украинадагы согуштун болуп жатканы жана башка өлкөлөрдө айлык акынын жогору болушу себеп болуп жатат. Мисалы, "Улуу Британияга сезондук жумушка кеткен жумушчулардын саны 6000 ди түзсө, Австрияга 7000, Бириккен Араб Эмираттарында 6000, Италияда 5000-6000, Америка Кошмо Штатында 50000 миңдей Кыргызстандык иш алып барып жаткандыгын жана аны ишке ашыруунун бирден бир механизми бул мамлекет аралык же эл аралык келишимдерди түзүүнүн негизинде ишке ашырылат. Азыркы учурда Япония, Германия, Британия сыяктуу өнүккөн өлкөлөр менен меморандумдар түзүлдү. Эми мигранттарыбыз бул мамлекеттерге барып коопсуз иштеп келе алышат. Мисалы, кетип бара жаткан жумушчу алдын ала билет, кайсы жумушка орношот, айлыгы канча болот, жатаканасы барбы, авиа билетти өзү алабы же чакырган жак төлөп береби тактап алгандан кийин сыртка чыкканга шарт түзүп жатабыз" - деп Эмгек, социалдык камсыздоо жана миграция министирлигинин Миграция боюнча башкармалыгынын башчысы Жыпара Мамбетова билдирди.

Мигранттар Кыргызстандын экономикасынына чоң салым кошуп келүүдө, алар которгон акча каражаттары ИДП нын 30% түзөт.

Статистикалык маалыматтарга карай турган болсок, 2023-жылдын жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча тыштагы эмгек мигранттарыбыздын которгон акча которуулардын көлөмү 704,6 миллион доллар болду, бул өткөн жылдагы көрсөткүчтөн 28,5% ке азыраак болгонунан кабар берет. Улуттук банктын маалыматы боюнча мигранттарыбыздын акча которууларынын акыркы 5 жылдагы статистикасын карап көрөлү:

- 2022-жылы 2 миллиард 928 миллион 200 миң доллар;
- 2021-жылы 2 миллиард 755 миллион 900 миң доллар;
- 2020-жылы 2 миллиард 377 миллион 700 миң доллар;
- 2019-жылы 2 миллиард 406 миллион 900 миң доллар;
- 2018-жылы 2 миллиард 685 миллион 400 миң доллар;

Бул көрсөткүч Украинадагы согуштан улам Россияга киргизилген санкциялардан жана ошондой эле рублдун куну түшүп соңку айларда мигранттар которгон акча каражаттарынын көлөмү сезилердик азайып кеткендигин байкаса болот.

Эми Кыргызстандагы эмгек мигранттарынын кыймылын, официалдуу мамлекеттик улуттук статистикалык комитеттин маалыматына таянып карап көрсөк төмөндөгүдөй көрүнөштөр менен байкалат:

1-таблица. Кыргыз Республикасынын калкынын тышкы миграциясы (адамдар) келген (кеткен) өлкөлөр боюнча:

	2020-ж			2021-ж		
	кеткендердин саны	келгендердин саны	миграциялык өсүш, агылып чыгуу (+,-)	кеткендердин саны	келгендердин саны	миграциялык өсүш, агылып чыгуу (+,-)
Бардыгы анын ичинде:	5 822	961	-4 861	8 998	8 229	-769
КМШ өлкөлөрү:	5 649	940	-4 709	8 583	7 526	-1 057
Беларусь	7	-	-7	24	8	-16
Армения	-	-	-	-	1	1
Азербайжан	4	2	-2	3	1	-2
Россия	3 792	242	-3 550	6 066	6 006	-60
Молдова	2	-	-2	-	-	-
Казахстан	1 664	74	-1 590	2 392	468	-1 924
Өзбекстан	161	248	87	81	553	472
Түркмөнстан	-	1	1	-	2	2
Тажикстан	9	371	362	6	460	454
Украина	10	2	-8	11	27	16
КМШдан тышкаркы өлкөлөр:	173	21	-152	415	703	288

булак: Кыргыз Республикасынын Улуттук статистикалык комитети.

2-таблица. Кыргыз Республикасынын калкынын, мигранттардын (адамдардын) айрым улуттары боюнча тышкы миграциясы:

	2020-ж			2021-ж		
	кеткендердин саны	келгендердин саны	миграциялык өсүш, агылып чыгуу (+,-)	кеткендердин саны	келгендердин саны	миграциялык өсүш, агылып чыгуу (+,-)
Бардыгы анын ичинде:	961	5 822	-4 861	8 229	8 998	-769
өзбектер	87	880	-793	1 190	740	450
орустар	80	1 528	-1 448	284	3 808	-3 524
кыргыздар	702	2 452	-1 750	6 230	2 616	3 614
казахтар	9	149	-140	56	271	-215
татарлар	7	90	-83	37	232	-195
украиндер	2	124	-122	17	187	-170
корейлер	10	54	-44	45	101	-56
немецтер	5	74	-69	9	217	-208
дунгандар	21	77	-56	65	203	-138
уйгурлар	7	114	-107	69	169	-100
тажиктер	14	34	-20	102	26	76
түрктөр	3	50	-47	51	57	-6
башка улуттар	14	196	-182	74	371	-297

булак: Кыргыз Республикасынын Улуттук статистикалык комитети.

Жогорудагы таблицадагы көрсөткөтчүтөрдү Кыргыз Республикасынын Санариптик өнүктүрүү министрлигинин маалыматы да тактап турат башкача айтканда, 2021-жылы республикага туруктуу жашоо үчүн 82 миң адам, 2020-жылы 10 миң адам келген. Ал эми 2020-жылы 90 000, 2021-жылы 58 000 адам кеткен. Бул, калктын миграциялык агымы 2020-жылы 4,8 миң адамды, ал эми 2021-жылы 0,8 миң адамды түзүп, 4,0 миң адамга азайган.

Колдонулган адабияттар

1. Национальный статистический комитет К.Р. URL: <http://www.stat.kg/ru/>
2. КР нын Эмгек, социалдык камсыздоо жана миграция министирлигинин Миграция боюнча башкармалыгы. 2022-ж.
3. Макыев А.Т., Макыев С.Т. “Кыргызстандагы эмгек ресурстарынын мобилдүүлүгү жана аны өнүктүрүү жолдору” Известия Иссик-Кульского форума бухгалтеров и аудиторов Центральной Азии. №1(36) 2022 г. 67-71 ст.
4. Имарбекова, Ж.Б., Батыралиев А. (2022). Кыргызстандагы мигранттардын балдарынын абалы. *Вестник Ошского государственного университета. Педагогика. Психология.* No. 1(1), сс. 65-70. EDN: PWKVUU.

5. Кулуева Ч.Р. “Вопросы влияние финансовой политики на состояние трудовых ресурсов южного региона Кыргызстана” Вестник КРСУ 2016 г. № 2135.с 135-139;
6. Лукьянец А.С., Тышкевич А.И. “Миграционные процессы в Кыргызстане как фактор усиления на постсоветском пространстве”// Вестник Алтайской академии экономики и права. – 2022. – № 11-1. – С. 132-138;